

TREKWAARNEMINGEN
AAN DE BELGISCHE KUST
NAJAAR 1963

door J.P. VANDE WEGHE en J. VAN IMPE

(ontvangen op 20.III.1964.)

INLEIDING

Reeds sinds enkele jaren hebben wij ondervonden dat tijdens de maanden augustus, september en oktober aan onze kust heel wat merkwaardige zeevogelwaarnemingen kunnen worden verricht bij bepaalde atmosferische omstandigheden. Voornamelijk bij sterke ZW tot NW winden bleek dit het geval te zijn.

September 1963 was een periode van aanhoudende, hoewel niet buitenmatig hevige stormen over het noordwestelijke deel van de Atlantische Oceaan. Dit had onder meer tot gevolg dat rondom de Britse eilanden bepaalde pelagische vogelsoorten talrijker waren dan normaal. Voornamelijk het grote aantal grauwe pijlstormvogels (*Puffinus griseus*) en vale stormvogeltjes (*Oceanodroma leucorhoa*) was daarbij opvallend. Ook enkele zeer zeldzame soorten werden gedurende die periode in Britse wateren genoteerd : 1 albatros (*Diomedea melanophris*) op 24.IX.63 in Co. Cork (Ierland) en 1 fregatvogel (*Fregata sp.*) bij het eiland Man in de Ierse Zee op 28.IX.1963 (FERGUSON-LEES, 1963).

Persoonlijk kregen wij van deze ongewone bewegingen slechts voor het eerst een mooi beeld toen wij op 27.IX.1963 aan de Cap Gris-Nez (Pas-de-Calais), samen met M. HELDERWEIRT en een viertal engelse ornithologen, waaronder T. GIBBS, 107 grauwe pijlstormvogels zagen voorbij trekken (zie *Alauda*, in voorbereiding). In aansluiting met deze waarneming werd dan ook getracht aan onze kust een overzicht te krijgen van dit uitzonderlijke najaar 1963.

Methode der waarnemingen.

In de tabel geven wij een overzicht van alle waarnemingen, met datum, waarnemingsduur, aantallen waargenomen trekkers per soort en windrichting.

De waarnemingsposten waren : op 25 en 28.IX, alsook op 1, 4, 13 en 20.X de havenmuur van Zeebrugge, op 29.IX het eiland Walcheren, tussen Zoutelande en Westkapelle; op 30.IX gedurende 1 u. de pier te Blankenberge en gedurende 2½ u. de muur te Zeebrugge; op 3.X het staketsel te Oostende. De observatietijd varieerde tussen 2 en 3½ u.

1963 waarnemingst./durée d'observation windrichting/direction du vent windkracht/force du vent	25.IX 2 u W 5	28.IX 2 u W 5	29.IX 1 u W 5	30.IX 3 u 1/2 W 5	1.X 2 u 1/4 W/ZW 4	3.X 2 u ZW 4	4.X 2 u 1/2 W 5	13.X 2 u WNW 5	20.X 3 u ZZW 3
<i>Oceanodroma leucorhoa</i>				1					
<i>Hydrobates pelagicus</i>	11	1		1			1	2	
<i>Puffinus puffinus</i>	1	1	1	1				1	
<i>Puffinus griseus</i>	1	1						30	
<i>Puffinus spec.</i>	1		1 juv	2		2		30	15
<i>Sula bassana</i>				110	280	8		2	36
<i>Phalacrocorax carbo</i>		2	145	10					4
<i>Mareca penelope</i>									
<i>Oidemia nigra</i>									
<i>Haematopus ostralegus</i>									
<i>Arenaria interpres</i>						2			
<i>Numenius arquata</i>						1	2		
<i>Calidris canutus</i>							1		
<i>Calidris maritima</i>									
<i>Croethia alba</i>	2								
<i>Stercorarius spec.</i>	1	3		3		2	2	3	
<i>Stercorarius parasiticus</i>	13	7	1	10	2	2	4	2	4
<i>Stercorarius skua</i>		1	1	2				1	
<i>Stercorarius pomarinus</i>									
<i>Stercorarius longicaudus</i>									
<i>Larus marinus</i>				1					
<i>Larus fuscus</i>	×	×	×	110	40	47	131	120	×
<i>Larus argentatus</i>	×	×	×	50	50	16	54	34	5
<i>Larus canus</i>	×	×	×	7	2	3	—	3	5
<i>Larus melanocephalus</i>				90	30	21	10	45	×
<i>Larus minutus</i>				1	1				
<i>Larus ridibundus</i>	163	75	5	40	33	72	86	31	
<i>Rissa tridactyla</i>	×	×	×			8	5	10	
<i>Sterna macrura/Himundo</i>			10	17	35	45	166	126	1
<i>Sterna macrura</i>		62			2	2	3	2	60
<i>Sterna sandvicensis</i>	1	5		1	1	2	3	7	7
Alcidae		18			1	2			

× = aanwezig maar niet geteld/présent mais pas compté

5

Als materiaal werd gebruik gemaakt van kijkers 8×30 en 10×50 , evenals van een telescoop $60 \times$ om een determinatie op grotere afstand te verkrijgen of te verbeteren. De netheid der telescoop glazen, een in de engelse literatuur als belangrijk aangegeven punt, werd voor en gedurende de observatie regelmatig gecontroleerd.

Dankbetuiging.

Wij zijn zeer veel dank verschuldigd aan de heer P. BEKEN, havenkapitein van Zeebrugge, dank zij wie het mogelijk was deze waarnemingsreeks te beëindigen. De ornithologen I.J. FERGUSON-LEES, D.D. HARBER en J. KIST danken wij voor de nuttige inlichtingen die wij van hen hebben mogen ontvangen.

Gegevens in verband met het voorkomen van enkele soorten.

GAVIIDAE.

Geen enkele duiker werd door ons waargenomen gedurende de besproken periode. Aan de Cap Gris-Nez nochtans worden zij geregeld gemeld vanaf augustus en zelf zagen wij er 10 op 27.IX en 7 op 5.X. Op deze laatste datum kon er één gedetermineerd worden als ijsduiker (*Gavia immer*). Al deze vogels trokken voorbij de Cap in ZW richting.

Aan de Belgische kust en op de Westerschelde daarentegen, worden behoudens enkele uitzonderingen de vroegste waarnemingen pas einde oktober genoteerd. Hieruit kan men besluiten dat ofwel de vroegste najaarstrekkers op te grote afstand van onze kust voorbij trekken en niet worden opgemerkt, ofwel dat de duikers die reeds in augustus en september aan de Franse kanaalkust verschijnen, afkomstig zijn van de Engelse oostkust.

OCEANODROMA LEUCORRHOA.

Op 28.IX vlogen 11 geïsoleerde valse stormvogeltjes in ZW richting laag over het water voorbij Zeebrugge. In de hoge en korte golfslag waren deze vogels soms moeilijk te vinden. Verschillende kwamen echter zeer dicht bij de havenmuur, zodat alle veldkenmerken goed werden opgemerkt. Op 30.IX werd nog één vogel genoteerd vanop de pier te Blankenberge, die evenals de vorige, in ZW richting voorbij trok.

Op 27.IX konden wij één vogel dezer soort waarnemen aan de Cap Gris-Nez. Ook deze vloog in ZW richting.

In Nederland werden volgens TAAPKEN (1963 en 1964) in totaal 10 valse stormvogeltjes gemeld op 28 en 29.IX (Hoek van Holland, Huisduinen, IJsselmeergebied en Scheveningen) en nog telkens 1 ex. op 6.X en 14.X (IJmuiden, Kennemerduinen). Daarenboven zag KIST (in litt.) te Scheveningen 7 maal de soort tussen 27.IX en 13.X.

Wat de Engelse oostkust betreft vermeldt FERGUSON-LEES (1963) maar enkele waarnemingen voor 17, 18 en 24.IX met een totaal van nauwelijks 4 vogels (Lincolnshire, Norfolk).

Voortgaande op deze enkele gegevens kan men de veronderstelling wagen, dat tijdens de besproken periode slechts een klein aantal valse stormvogeltjes in de Noordzee terecht kwamen. Na de climax van de storm op 26.IX, waardoor zij vermoedelijk tot voor de continentale kust werden gedreven, vervolgden zij hun trekweg in ZW richting langsheen de kusten van Nederland, België en Frankrijk. Waarschijnlijk waren zij tevoren de Noordzee binnengedrongen langs de noordkust van Schotland om. Hiervoor pleiten enerzijds de vondst van 1 ex. op 17.IX op Shetland, de waarnemingen reeds op 17 en 18.IX in Norfolk en Lincolnshire en anderzijds het bijna ontbreken van gegevens op de Engelse zuidkust.

Rond dezelfde tijd was de soort talrijk in de Ierse Zee. FERGUSON-LEES (l.c.) vermoedt hierbij, voortgaande op de trekrichting, dat het om vogels ging die eveneens vanuit het noorden (langs het Noorder Kanaal) deze zee waren ingevlogen.

HYDROBATES PELAGICUS.

Op 28.IX kon tussen de verschillende valse stormvogeltjes ook één stormvogeltje herkend worden. Deze was duidelijk kleiner en had een meer zwartachtig voorkomen, hetgeen te wijten is aan het ontbreken van lichte vleugeldekveren in vergelijking met de andere soort. Ook de stuit was kleiner en scherper afgetekend. De vlucht was in vergelijking met deze van het valse stormvogeltje iets minder wild en meer rechtlijnig.

LIPPENS (1954) citeert deze soort niet meer na 1935. Sindsdien bleef het aantal waarnemingen zeer gering. De vondst van een dood ex. te Turnhout op 14.X.1958 (Wielewaal 1958, p. 314), een waarneming te Zeebrugge (Wielewaal 1959, p. 20) en een meer recente op 29.IX.1963 te Grimbergen/Vilvoorde (Wielewaal 1964, p. 28), waren de enige gevallen die wij in de literatuur konden ontmoeten.

In Nederland werden op 27 en 28.IX alsook op 13.X in totaal 7 stormvogeltjes gemeld (TAAPKEN - (L.c.) en KIST in litt.), terwijl er op de Britse Eilanden maar weinig werden vastgesteld gedurende deze periode (FERGUSON-LEES (l.c.)).

PUFFINUS PUFFINUS.

De 6 waargenomen noordse pijlstormvogels behoorden allen tot de subspecies puffinus, gekenmerkt door het hevig contrast tussen zwarte bovendelen en witte onderzijde.

Deze soort is vrij algemeen verspreid rondom de Britse Eilanden in het najaar, zodat het bij hevige westenwinden aannemelijk is dat enkele vogels vóór onze kust verschijnen. Merkwaardig is het wel, dat het hier gaat om de eerste veldwaarnemingen voor deze soort, vermits totnogtoe in onze literatuur slechts vier vondsten waren vermeld, dit van dode of stervende vogels. De oudste hiervan komt naar alle waarschijnlijkheid niet eens in aanmerking voor ons land. Het gaat immers om een vogel, vóór 1909 op de Beneden-Schelde verzameld (LIPPENS 1954). De kans is dus voorwaar groot, dat het hier om een vondst op Nederlands grondgebied ging. Wat de vierde vondst betreft (een stervende vogel op

19.VII.1959 te Bredene, zie Wielewaal 1960 p. 27) is uit de beschrijving niet op te maken of het hier om de ondersoort *puffinus* dan wel om de veel zeldzamer *mauretanicus* ging.

KIST zag nagenoeg op dezelfde data (27.IX, 28.IX en 2.X) noordse pijlstormvogels te Scheveningen.

PUFFINUS GRISEUS.

De waargenomen grauwe pijlstormvogel vloog voorbij de muur op geringe afstand en kon gemakkelijk worden herkend. Zowel de noordse als de grauwe pijlstormvogel hadden wij reeds eerder geobserveerd op de Cap Gris-Nez, zodat de determinatie erg meeviel. Het groter en zwaarder voorkomen van deze soort, in vergelijking met *Puffinus puffinus* kan als een opvallend kenmerk worden beschouwd, zelfs wanneer men alleenstaande ex. voor zich heeft. Ook het donkere voorkomen, de afwezigheid van enig witte tekening, de minder spitse vleugels en de lichte lengtestreep over de ondervleugel zijn gangbaar als goede veldkenmerken. Toch kan moeilijk worden aanvaard, dat deze vogel op afstand gezien zwart lijkt, zoals is aangegeven in de «Vogelgids». De meer dan 100 ex, die wij de vorige dag aan de Cap Gris-Nez in ons veld kregen, waren allen duidelijk bruinachtig, zelfs op grotere afstand en bij donker weder.

PHILIPS (1963 a en b) neemt aan dat *Puffinus griseus* een zeer zeldzame verschijning is in het Kanaal en het zuidelijk deel van de Noordzee, zodat de hoge aantallen grauwe pijlstormvogels, opgemerkt aan de Cap Gris-Nez, samen met de waarneming te Zeebrugge, wel erg opvallend zijn. Nochtans zou ALEXANDER (1914 en 1916) deze soort vroeger vastgesteld hebben te Dungeness (Kent) : 13 ex. op 20.X.1913 en 14 ex. op 23.IX.1915. Deze vaststellingen zijn evenwel later door andere onderzoekers, menend dat het hier om *Puffinus p. mauretanicus* ging en niet om *Puffinus griseus*, verworpen. Thans kan worden aangetoond dat ALEXANDER's waarnemingen niet zo onmogelijk lijken als sommigen, en hij zelf trouwens het wel hebben gemeend.

Op welke manier de trek van de grauwe pijlstormvogel door de Noordzee en het Kanaal in het najaar 1963 verlopen is, kan niet met zekerheid worden uitgemaakt. Twee mogelijkheden zijn in acht te nemen. Door de aanhoudende en hevige ZW winden kunnen deze vogels vanuit de Atlantische Oceaan door het Kanaal zijn gedreven, zodat wij, op een ogenblik van zachter weder een terugtrek naar de normale doortrek gebieden hebben geobserveerd. In dit geval zouden onze waarnemingen uitsluitend in de weersomstandigheden hun oorsprong vinden. Het is echter ook mogelijk dat het hier ging om een eerder normale najaars-trek, voordien nog niet opgemerkt, die er in bestaat dat vogels langs de kusten van Schotland om, de Noordzee invliegen en langs het Kanaal opnieuw de Atlantische Oceaan bereiken. Welke van deze twee verklaringen de juiste is, blijft voorlopig in het midden; alleen verdere waarnemingen zullen ons daaromtrent meer zekerheid geven. KIST (in litt.) zag een grauwe pijlstormvogel te Scheveningen op dezelfde datum als gemeld voor de waarneming te Zeebrugge.

SULA BASSANA.

Ofschoon het merendeel van deze vogels liefst op grote afstand van het strand blijven, is het toch geen zeldzaamheid de jan van gent op najaarstrek in de nabijheid van onze kust te ontmoeten. Op onze tochten van 25, 29 en 30.IX, evenals op die van 3.X, zagen wij telkens geïsoleerde vogels, die blijkbaar door de hevige westerstorm tegen de kust werden gedreven. Op 3.X zagen we zelfs te Oostende een geïsoleerd eerstejaars juveniel, dat laag over het water tussen de staketsels de haven binnenvloog. Na enkele kringen te hebben beschreven vervolgde hij zijn normale weg.

Onze waarneming van 13.X wees ons duidelijk op het feit dat onder bepaalde omstandigheden, in dit geval een sterke WNW wind, een belangrijke stuwung van trekkers langs onze kust kan plaatsgrijpen. De ganse dag vlogen kleine groepjes van 2 à 6 ex. op ongeveer 2 km. van het strand voorbij. Tijdens het verloop van twee uur trokken aldus 8 eerstejaars juv., 8 overjarige juv. en 14 ad. voorbij de muur te Zeebrugge.

Geen enkele maal zagen we een jan van gent aan onze kust voedsel zoeken.

STERCORARIUS SPEC.

In totaal konden 14 jagers niet nader worden gedetermineerd, wegens de slechte weersomstandigheden en de verre afstand van de vogels. Ook konden de vogels meestal niet tijdig worden opgevangen in de telescoop.

STERCORARIUS PARASITICUS.

Sterke trek van kleine jagers werd waargenomen op 25.IX, toen 13 ex. voorbij trokken in 2 uur tijd. De 31 ex. geobserveerd tot en met 30.IX trokken allen haastig in ZW richting. Vanaf 1.X gebeurde de trek veel minder snel. Zo waren er op 1, 4, 13 en 20.X telkens 1 à 2 ex. die langdurig de trek onderbraken en geruime tijd in de nabijheid van de havenmuur verbleven.

Merkwaardig is dat er tijdens de maand september maar één enkele adulte vogel van de lichte fase werd gezien op een totaal van 31 ex., terwijl tijdens de maand oktober op een totaal van 14 ex. niet minder dan 7 adulte vogels van de lichte fase werden genoteerd.

Gezien het echter moeilijk is een onderscheid te maken tussen adulten van de donkere fase en juvenielen, is het niet uit te maken wat de talrijke «donkere» septembervogels precies waren. Wij kregen alleen de indruk dat begin oktober voor het merendeel ad. vogels voorbijtrokken, waarvan ongeveer de helft van de lichte fase.

Meer uitgebreide reeksen van waarnemingen zullen wellicht beter aanwijzen of er bij de najaarstrek van de kleine jager een scheiding optreedt van oude en jonge ex. of van dieren behorende tot verschillende populaties.

STERCORARIUS SKUA.

Op 29.IX achtervolgde een grote jager een grote mantelmeeuw (*Larus marinus*) ter hoogte van Westkapelle. Op 30.IX trokken 2 ex., 1 ad. en 1 juv., samen voorbij Zeebrugge.

STERCORARIUS POMARINUS.

Een doortrekkende adulte middelste jager (donkere fase) op 27.IX, en op 13.X één onvolwassen vogel pleisterend nabij het uiteinde van de havenmuur te Zeebrugge.

STERCORARIUS LONGICAUDUS.

Een onvolwassen doortrekkende vogel, die op 30.IX vanop de pier te Blankenberge op korte afstand werd waargenomen, kon als juv. kleinste jager worden gedetermineerd. Het was een slanke jager met een vlucht die nogal aan een zwarte stern (*Chlidonias niger*) deed denken. Een bijna volledige afwezigheid van witte handvlekken in de vleugel werd opgemerkt. Deze kenmerken worden in het buitenland aangenomen om de kleinste jager te onderscheiden van de kleine jager. Het onderscheid in de hand van onvolwassen kleinere jagerssoorten is evenwel zeer moeilijk.

Zowel LIPPENS (1954) als VERHEYEN (1951) beschouwen het voorkomen van jagers in ons land als onregelmatig of zeldzaam! In de sindsdien verschenen literatuur is van een hoger frequentie van voorkomen slechts weinig te vinden. Het is wel zeker dat aan het verschijnen van jagers aan onze kust niet genoeg aandacht wordt verleend. *Stercorarius skua*, *Stercorarius pomarinus* en *Stercorarius parasiticus* kunnen alle drie in klein aantal als regelmatige najaarstrekkers worden beschouwd. Hun juiste status van voorkomen is echter nog niet goed gekend, maar uit de literatuur van de recente jaren blijkt toch duidelijk dat *Stercorarius parasiticus* in ieder geval meer wordt waargenomen, hetgeen in overeenstemming is met de gegevens uit Nederland, Frankrijk en Engeland.

Het determineren van jagers is niet gemakkelijk. alleen na voldoende oefening valt dit echter wel mee. In de literatuur zijn dan ook verschillende twijfelachtige gevallen vermeld. Zo is de grote jager, dood gevonden te Mol (Giervalk 1959 p. 185 en Wielewaal 1959 p. 22) naar alle waarschijnlijkheid een onvolwassen middelste jager (*Stercorarius pomarinus*) van de lichte fase.

LARUS FUSCUS.

Tot ongeveer half oktober was er nog belangrijke trek van kleine mantelmeeuwen; nadien daalden de aantallen snel en omstreeks einde november bleven slechts enkelingen langs onze kust.

In de eerste helft van oktober was er tussen de doortrekkers nog een belangrijk percentage eerstejaarsen, terwijl er in deze periode bijna geen meer te zien waren onder de pleisteraars.

Op 20.X werden in de binnenhaven van Zeebrugge \pm 20 ad. genoteerd en werden daarbij 3 ad. en 2 eerstejaarsen op doortrek geobserveerd. Op 16.XI was er te Nieuwpoort nog 1 ad.; tussen Nieuwpoort en Oostende waren er 37 ad. en te Oostende zelf een twintigtal ex. waaronder slechts 1 eerstejaarsvogel. Op 18.XI hebben we nog 2 ad. waargenomen op zee te Zeebrugge en op 20.XI nog 3 ad. op zee en 5 ad. in de binnenhaven.

Dit alles wijst er op dat de eerstejaars kleine mantelmeeuwen sneller in het najaar doortrekken dan de overjarigen, terwijl deze laatste blijven

pleisteren en eventueel in zeldzame gevallen overwinteren. Bovendien is het opvallend dat na half oktober nog maar weinig overjarige juv. kleine mantelmeeuwen te zien zijn.

LARUS MELANOCEPHALUS.

Op 30.IX en 1.X.1963 hebben we vanop de muur te Zeebrugge meermalen en van dichtbij een subadulte zwartkopmeeuw kunnen observeren. Meestal vloog die tussen de stormmeeuwen (*Larus canus*) en grote mantelmeeuwen (*Larus marinus*), soms zat ze op het water neer.

Op 1.X.1963 kon ook H. WILLE van deze waarneming getuigen.

Als voornaamste veldkenmerken werden genoteerd: grootte tussen kapmeeuw (*Larus ridibundus*) en stormmeeuw, maar meer gelijkend op deze laatste; vleugels en staart waren breed en afgerond waardoor men de algemene indruk had van een zware en plumpe meeuw; de algemene kleur was van op afstand gezien zeer wit; de kop was rond en dik en het oog leek zeer groot en zwart.

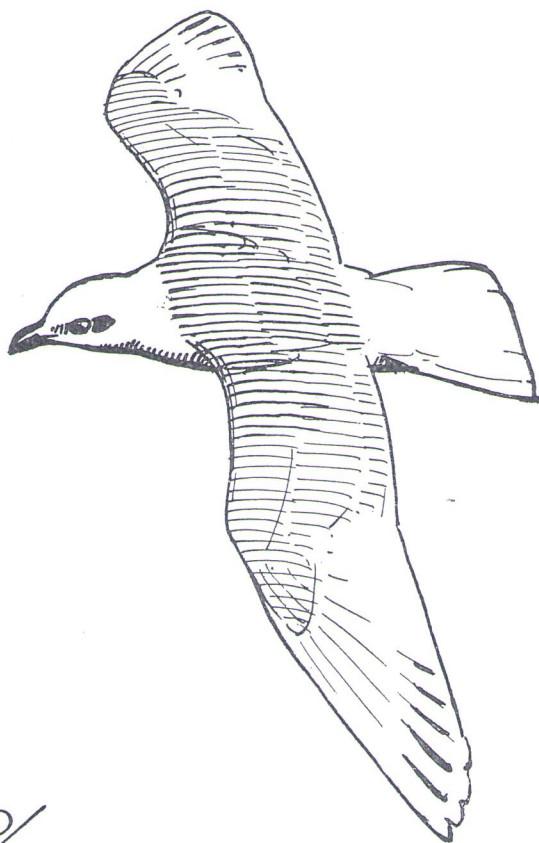
Bij nader onderzoek waren de mantel, schouderdekveren en vleugeldekveren zeer licht grijs. De grote slagpennen leken praktisch wit, met alleen een subterminaal zwart streepje, zodat van op afstand wel een fijne tekening aan de vleugelpunten te zien was. De snavel was zwart-achtig, kort en dik en de poten waren eveneens zeer donker. Achter het oog was er een zwart vlekje, dat echter niet duidelijk van het oog zelf gescheiden was. Het overige van de kop, evenals alle onderdelen en de staart, leek ons wit.

Hoewel veel zwaarder, deed de vlucht nog het meest aan die van de dwergmeeuw (*Larus minutus*) denken.

Deze kenmerken stemmen goed overeen met hetgeen RICHARDSON en CLARKE (British Birds, 1953, pp. 216-218) voor een op 19.II.1952 te Sheringham (Norfolk) waargenomen zwartkopmeeuw beschrijven. Zij gewagen ook van een parelgrijze bovenzijde, afgeronde staart, zeer witte onderzijde, dikke snavel. VAN DEN OORD en KIST (TEN KATE (1963)) die deze soort op 29.II.1961 te Scheveningen zagen, melden onder meer voor een juv. ex.: een grijze rug, een groot oog, zwart lijkende snavel, een iets forser uitzicht dan de kapmeeuw, met iets rondere, brede vleugels. Stellig dragen er al deze kenmerken toe bij dat de soort wel erg opvalt tussen een gemengde meeuwentroep. Verscheidene malen hebben wij dan ook dit ex. vanop verre afstand tussen een gemengde meeuwentroep kunnen herkennen. Zoals boven reeds beschreven, was op de buitenste grote slagpennen (van de tweede tot \pm de zesde) in ons geval, een zwart subterminaal gelegen lijntje te zien. Het geheel gaf van ver de indruk van een kleine, grijze vleugeltop. Het Handbook (Vol. V, p. 76) geeft dit kenmerk weer voor het tweede winterkleed.

De zwartkopmeeuw werd voortdurend door stormmeeuwen achtervolgd. Eenmaal achtervolgde hij echter een kapmeeuw, waarbij het voedsel op jagermanier werd afhandig gemaakt! De vogel bleek sterk gebonden aan de binnenhaven; de meeuw staakte de achtervolging van een naar zee varend baggerschip, telkens wanneer dit laatste voorbij de punt van de muur vaarde.

Het is algemeen gekend dat deze Zuid Oost Europese meeuwensoort meer en meer in West Europa wordt gezien. ERARD en NAYLOR (1961) vermelden voor september 1960 niet minder dan 6 waarnemingen te Cap Gris-Nez, met een totaal van 15 waargenomen ex.

Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*), 2^e jaars.

Zeebrugge, 1.X.1963.

Wij vernemen nog dat de gekende Engelse ornitholoog D.D. HARBER een zwartkopmeeuw in eerste zomerkleed gezien heeft te Oostende op 1.VI.1963 (HARBER en FERGUSON-LEES in litt.). Deze vogel werd tussen kapmeeuwen geobserveerd.

Deze en ook nog verdere gegevens hebben het aantal waarnemingen van *Larus melanocephalus* voor ons land reeds tot 6 verhoogd.

LARUS MINUTUS.

Naast het belangrijk aantal trekkers (in totaal 505 ex. op 18 1/4 u. observatietijd), was er in de haven van Zeebrugge gedurende deze ganse periode eveneens een groot aantal pleisterende dwergmeeuwen aanwezig. Dit aantal varieerde van 50 tot 150 ex. Voortdurend vlogen trekkers de haven binnen en vervoegden de pleisteraars, terwijl enkele van deze laatste opvlogen en hun trek hernamen. Het is echter moeilijk uit te maken hoe lang deze vogels individueel ter plaatse blijven. Wij vermoeden dat het hier maar om een kort oponthoud gaat.

Bij nagaan van de ad./juv. verhouding bleek dat het relatief grootste aantal 1^e jaars ex. doortrokken op 3 en 4.X, toen zij resp. 36% en 41% van de trekkers uitmaakten.

Op 13.X waren er nog 10 % 1e jaars ex. (3 ²¹/~~31~~ op een totaal van 31).

RISSA TRIDACTYLA.

LIPPENS (1.c.) neemt aan dat drieteenmeeuwen vooral vanaf augustus tot in april aan onze kust worden waargenomen. Ondanks de gunstige omstandigheden werd voor heel de besproken waarnemingsperiode slechts één enkele drieteenmeeuw genoteerd: 1 ex. op 20.X. Ook aan de Cap Gris-Nez was de soort in september en oktober weinig talrijk: 1 ex. op 27.IX, 5 ex. op 5.X en 8 ex. op 20.X.

Talrijk werden zij echter in november. Op 11.XI, werden minstens 35 ex. gezien op de Cap Gris-Nez; op 16.XI, 13 ex. tussen Oostende en Nieuwpoort, 14 te Nieuwpoort zelf, 20 te Oostende en 3 te Zeebrugge. Op 18.XI waren er nog 3 ex. te Zeebrugge en op 20.II zeker 40 ex. Gedurende deze dagen overheerste een ZZW tot ZW wind en op 17, 18 en 19.II was er een hevige ZW storm.

Nadat de wind naar het NNW gedraaid was op 20.II, noteerden wij 78 ex. aan de Cap Gris-Nez op 23.II. Bij al deze waarnemingen vlogen de vogels steeds in ZW richting.

Duidelijk dus hebben in het najaar 1963 een behoorlijk aantal drieteenmeeuwen het zuidelijke deel der Noordzee pas begin november bereikt; of het hier gaat om een jaarlijks verschijnsel zullen verdere waarnemingen moeten uitwijzen.

STERNA MACRURA.

Noordse sternen trokken in klein aantal door van eind september tot eind oktober. Op 20.X konden wij op een totaal van 67 waargenomen sternen ongeveer 20 ex. specifiek determineren: 7 onder hen waren noordse stern, hetgeen 1/3 vertegenwoordigt.

Tijdens augustus en begin september was de soort in elk geval veel zeldzamer, want ondanks het feit dat wij te Zeebrugge honderden stern van dicht bekeken (± 40 op 10.VIII, 280 op 16.VIII, 100 op 19.VIII, ± 80 op 8.IX, ± 85 op 11.IX en ± 150 op 15.IX), konden wij er nooit de noordse stern uithalen. De wind was dan meestal zacht tot matig van ZW tot ZZW.

Het voorkomen van de noordse stern op najaarstrek aan onze kust moet waarschijnlijk in verband worden gebracht met de weersom-

standigheden. Een harde westenwind zou begunstigend werken en maken dat de soort dan in ieder geval veel talrijker kan zijn dan men zou denken, voortgaande op het aantal gepubliceerde waarnemingen der laatste jaren.

STERNA SANDVICENSIS.

De 33 waargenomen grote sternenvogels gedroegen zich als trekkers, die op enige afstand voorbij de havenmuur over zee vlogen, zonder hun vlucht te onderbreken. In de haven van Zeebrugge zelf werden gedurende enige jaren waarneming slechts uiterst zelden grote sternenvogels gezien. Telkens ging het dan nog om geïsoleerde vogels.

ALCIDAE.

Op 28.IX en 1.X vlogen 1 en 2 alkachtigen voorbij de havenmuur in ZW richting, op ± 500 m afstand. In beide gevallen was nadere determinatie niet mogelijk.

BIBLIOGRAPHIE.

- ALEXANDER, H.G. 1914. *Unusual birds at Dungeness*. British Birds, 7 : 227.
ALEXANDER, H.G. 1916. *Birds at Dungeness in 1915*. British Birds, 9 : 272-273.
ERARD, C. en NAYLOR, J. 1961. *Oiseaux de passage intéressants au Cap Gris-Nez. Pas-de-Calais*. Alauda, XXIX, 2 : 141-144.
FERGUSON-LEES, I.J. 1963. *Recent reports..* British Birds, Vol. 56, 11 : 428-429.
LIPPENS, L. 1954. *Les oiseaux d'eau de Belgique*. Saint-André-lez-Bruges.
PHILLIPS, J.H. 1963. a. *The distribution of the Sooty Shearwater around the British Isles*. British Birds, Vol. 56 : 197-203.
PHILLIPS, J.H. 1963. b. *The pelagic distribution of the Sooty Shearwater (Procellaria grisea)*. Ibis, 105, 3 : 340-353.
TAAPKEN, J. 1963. *Veldwaarnemingen XLIX*. Vogeljaar, II, 6 : 209.
TAAPKEN, J. 1964. *Veldwaarnemingen L*. Vogeljaar, 12, I : 233.
TEN KATE, C.G.B. 1963. *Ornithologie van Nederland, 1961*. Limosa, 36, 1/2 : 28-29.
VANDE WEGHE, J.P. en VAN IMPE, J. 1964. *Observations ornithologiques au Cap Gris-Nez*. Alauda, in voorbereiding.
VERHEYEN, R. 1951. *Les oiseaux d'eau de Belgique*. Bruxelles.

SAMENVATTING.

De atmosferische omstandigheden van september 1963 hadden ook aan onze kust een aantal opvallende waarnemingen tot gevolg. Deze grepen vooral plaats van 27.IX tot ongeveer 13.X.

Eens werden in 2 u. observatietijd vier soorten *Procellariidae* gezien. De belangrijkste vastgestelde soorten gedurende deze periode waren : *Oceanodroma leucorhoa*, *Hydrobates pelagicus*, *Puffinus p. puffinus*, *Puffinus griseus* en *Larus melanocephalus*. Tot nog toe was over het voorkomen dezer soorten weinig in ons land gekend. *Puffinus griseus* ontbrak zelfs op de lijst.

Wij zijn er nochtans van overtuigd dat niet alleen het weder aanleiding was van deze waarnemingen. Zoals reeds uitgedrukt, wordt het voorkomen van zeevogels aan onze kust weinig in acht genomen. Gegevens van Nederland (Scheveningen en Hoek van Holland) alsook van het dichtst bijgelegen kustdeel van Frankrijk (Cap Gris-Nez) hebben immers reeds lang aangetoond dat de zeevogeltrek in de Noordzee en het Kanaal elk jaar opvallend is. Hierbij kreeg men steeds de indruk dat voor wat onze kust betreft, een hiaat bestond. Het is te verwachten dat deze waarnemingen in volgende jaren kunnen worden herhaald, zelfs al zijn de weersomstandigheden minder gunstig.

Vooral de trek van de gewone soorten zal in het vervolg moeten worden nagegaan. Het is daarbij opvallend hoeveel problemen na dit ene najaar observatie opdagen en onopgelost blijven voor wat betreft de trek van meer gewone soorten.

RESUME.

En septembre 1963, de violentes tempêtes ont fait rage au-dessus de l'Atlantique Nord. Cela eut pour effet qu'au large des côtes britanniques certains oiseaux pélagiques, surtout les puffins fuligineux (*Puffinus griseus*) et les pétrels cul-blancs (*Oceanodroma leucorhoa*), furent plus nombreux que de coutume (FERGUSON-LEES (1963)).

Après avoir constaté une extraordinaire migration d'oiseaux de mer au Cap Gris-Nez (Pas-de-Calais, France) le 17.IX.1963 (voir «Alauda», en préparation) nous avons essayé d'obtenir un aperçu de la situation le long de la côte belge.

MÉTHODE :

Toutes les observations que nous avons faites ont été réunies dans le tableau p. 363 de même que la durée d'observation, ainsi que la direction et la force du vent. Les nombres indiqués ne concernent cependant que les oiseaux en migration.

Les endroits d'observation furent, pour le 25 et 28.IX, de même que pour les 1er, 4, 13 et 20.X, la rade de Zeebrugge; pour le 29.IX la côte de Walcheren (Zélande) entre Westkapelle et Zoutelande; pour le 30.IX pendant 1 h. la jetée de Blankenberge et ensuite, pendant 2 ½ h., de nouveau la rade de Zeebrugge; le 3.X l'estacade d'Ostende.

NOTES PARTICULIÈRES AU SUJET DE QUELQUES ESPÈCES :

Gaviidae.

Aucun plongeon n'a été observé, alors qu'au Cap Gris-Nez les premiers plongeurs migrateurs passent déjà en août. Dans la région du Bas-Escaut et le long de la côte belge, les premières observations régulières se situent en général fin octobre. Par conséquent, les premiers migrateurs passent sans s'arrêter à distance respectable de notre côte, ou bien ceux que l'on observe le long des côtes françaises en août et septembre proviennent des côtes britanniques.

Oceanodroma leucorhoa.

En plus des 11 pétrels cul-blancs mentionnés, nous avons encore observé un ex. le 27.IX au Cap Gris-Nez. Tous ces oiseaux volaient vers le sud-ouest. Les nombreuses observations effectuées aux Pays-Bas (au total 19 ex. observés entre le 27.IX et le 14.X) et celles, peu nombreuses, effectuées en Angleterre donnent à penser que ces oiseaux auraient atteint la Mer du Nord par le Nord de l'Ecosse.

Hydrobates pelagicus.

Le pétrel-tempête observé le 28.IX à Zeebrugge est le troisième exemplaire de cette espèce mentionné en Belgique depuis 1935.

Puffinus puffinus.

Les six puffins des anglais observés appartiennent bien à la race «puffinus» : dos noir, ventre blanc. Il s'agit des premières observations de *Puffinus puffinus* vivants faites en Belgique. Auparavant, on n'avait rencontré que quatre exemplaires morts ou mourants; il est en outre douteux que le premier ait été réellement découvert en territoire belge.

Puffinus griseus.

Le 29.VIII un puffin fuligineux est passé devant la rade de Zeebrugge. C'est la première fois qu'on en observe un le long de notre côte. D'après PHILLIPS (1963 a et b) les puffins fuligineux qui atteignent la Mer du Nord par le nord de l'Ecosse, la quittent en suivant la même route. Ceux observés au-dessus de la Manche et du Pas-de-Calais proviendraient alors du sud de l'Irlande. Les observations de cette année laissent supposer l'existence d'une migration dirigée vers le Sud et le Sud-Ouest à travers la Mer du Nord, le Pas-de-Calais et la Manche. Seules des observations répétées pourront dans l'avenir faire ressortir le bien-fondé de l'une ou l'autre de ces hypothèses.

Sula bassana.

Les observations des 25, 29 et 30.IX, de même que celle du 3.X, se rapportent à des oiseaux isolés. Le 13.X, cependant, de fréquents passages ont été enregistrés toute la

13 8029

journee devant notre cote : en deux h. de temps on a note le passage de 8 jeunes de premiere annee, de 8 subadultes et de 14 adultes.

Stercorarius parasiticus.

Les 31 labbes parasites observes fin septembre se comportaient tous en migrateurs hatifs et etaient tous de phase sombre, a l'exception d'un adulte qui appartenait a la phase claire. En octobre, la migration etait beaucoup plus espacée et plus lente; les oiseaux observes etaient pour la plupart des adultes dont la moitié environ appartenait a la phase claire.

Stercorarius skua.

Le 20.IX, un grand stercoraire a été aperçu pourchassant un goëland marin devant Westkapelle; le 30.IX, 1 ad. et 1 juv. sont passés devant Zeebrugge.

Stercorarius pomarinus.

Le 27.IX, on a noté le passage d'un labbe pomarin adulte de la phase sombre et, le 13.X, celui d'un jeune de la même espèce.

Stercorarius longicaudus.

Le 30.IX, un labbe à longue queue a pu être déterminé depuis la jetée de Blankenberge.
Note : D'après les données de VERHEYEN (1951) et LIPPENS (1954), les stercoraires seraient pour notre cote des migrateurs rares et irréguliers. A part le *Stercorarius longicaudus*, les trois autres espèces peuvent être observées chaque année en petit nombre.
Déterminer un de ces oiseaux lorsqu'on le tient en main, semble être parfois plus difficile que ce n'est le cas lorsqu'on le rencontre dans la nature. Ainsi, celui qu'on a trouvé à Mol (Gerfaut 1959, p. 125 et Wielewaal 1959, p. 22) et qu'on a désigné sous le nom de *Stercorarius skua*, est probablement un labbe pomarin subadulte de la phase claire.

Larus fuscus.

Des observations faites, il apparaît nettement que les jeunes goëlands bruns passent plus rapidement en migration d'automne que les adultes; les exemplaires attardés qui passent en novembre sont essentiellement des adultes.

Larus melanocephalus.

Une mouette mélanocéphale en deuxième plumage d'hiver a été observée le 30.IX et le 1.X à Zeebrugge. Il s'agit de la cinquième observation faite en notre pays. Comme caractéristiques les plus frappantes nous avons noté : la silhouette trapue et arrondie, la taille proche de celle du goëland cendré (*Larus canus*), la grosse tête avec le gros bec, le grand œil sombre et l'aspect général très blanc.

Larus minutus.

Une migration de mouettes pygmées très importante a eu lieu pendant toute la période d'observation. En plus, il y avait journellement de 50 à 150 oiseaux non migrateurs dans le port même. Les 3 et 4.X, la proportion des jeunes atteignait respectivement 36 % et 41 % des migrateurs; le 13.X, il n'y en avait plus que 10 %.

Rissa tridactyla.

Malgré les circonstances favorables une seule mouette tridactyle a été observée pendant la période envisagée. En novembre par contre, l'espèce était bien représentée tout au long de la côte belge. Tous les oiseaux observés pendant cette période se déplaçaient manifestement vers le Sud-Ouest.

Sterna macrura.

Des sternes arctiques ont été observées en petit nombre de fin septembre à fin octobre. En août et au début de septembre, nous n'avons jamais pu déceler la présence de la dite espèce à Zeebrugge, et cela sur un total d'environ 735 oiseaux qui ont pu être déterminés spécifiquement.

Sterna sandvicensis.

Toutes les sternes caugék observées sont passées à distance de la côte, sans interrompre leur migration.

Alcidae.

A cause de la grande distance d'observation, les trois alcidæ qui sont passés devant Zeebrugge n'ont pu être déterminés spécifiquement.

CONCLUSIONS.

Les conditions atmosphériques de septembre 1963 ont également eu des répercussions sur les observations faites le long de la côte belge, surtout pendant la période allant du 27.IX au 13.X. Un jour, quatre espèces de *procellariidae* ont été observées en 2 h. de temps.

Compte tenu des observations faites au Cap Gris-Nez et à quelques endroits de la côte hollandaise, il fallait s'attendre à ce que ces oiseaux de mer puissent également être observés le long de la côte belge. Jusqu'à présent, il n'y a presque jamais eu d'observation faite d'observateurs. Il est certain qu'à l'avenir des données intéressantes pourront être récoltées, même — sinon essentiellement — au sujet d'espèces communes, telles que les sternes et les stercoraires, pour n'en citer que quelques-unes.

